

הרב שלמה זאב פיק

באיסור הקמת מצבה

איסור הקמת מצבה נמצא פעמיים בתורה, פעם אחת בסוף ספר ויקרא (כ"ו, א): "לא תעשו לכם אֱלִילִים וּפְסָלִים וּמִצְבֵּה לֹא תִקְמוּ לָכֶם וְאָבֶן מְשֻׁקֵּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם". ופעם שנייה בספר דברים (ט"ז, כב): "וְלֹא תִקְמוּ לָךְ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׂנָא ה' אֱ-לֹהֵינוּ". הדברים צריכים עיון: מה זו מצבה? מה גדר האיסור? למה התורה צריכה לכתוב את האיסור פעמיים? למה מוני המצוות הביאו את הפסוק מספר דברים כמקור והתעלמו מן הפסוק של ספר ויקרא?
מאמר זה יענה על שאלות אלו והמסתעף מהן.

א. מהי מצבה?

1. שיטת הרמב"ם ורש"י

מספר המצוות של הרמב"ם, מצות לא תעשה יא, משתמע שיש שני סוגים של מצבות:

"והמצוה האחת עשרה היא שהזהירנו מעשות מצבה יתחברו אצלה ויכבדוה, ואפילו הושמה כדי לעבוד האל עליה. וזה כדי שלא יתדמה בעבודתה בעבודה זרה. כי כן היו עושין היו בונין מצבה ומשימים העבודה זרה עליה. והוא אמרו: "ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלקיך".

בתחילת דבריו הרמב"ם כתב שיש איסור לעשות מצבה שיתחברו אצלה ויכבדוה, משמע שהמצבה היא מטרה כשלעצמה והיא החפצא שמכבדים ומתחברים אליה. אולם בסוף דבריו משמע שמצבה היא אמצעי לשים את העבודה זרה עליה.

לכאורה, דברי הרמב"ם בסוף דבריו מתאימים לדברי המשנה הנמצאת במסכת עבודה זרה (מו, ע"ב):

1. בתרומם של ר"י קאפח זצ"ל: "...האזהרה שהזהירנו מלעשות מצבה שיתקבצו אליה ויכבדוה, אפילו נעשית לעבוד עליה את ה'. וזה כדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה לעבודה זרה, לפי שכך היו עושים בונים מצבות ושמים הנעבדים עליהן".

"פתני' שלוש אבנים הן: אבן שחצבה מתחילה לבימוס - הרי זו אסורה;
סיידה וכיידה לישם עבודת כוכבים - נוטל פה שסייד וכייד ופותרת;
העפיד עליה עבודת כוכבים וסילקה - הרי זו פותרת".

פירש רש"י שם: "מתחילה לכימוס מקום מוטב עבודת כוכבים שמוציא הצלם עליה
ועונדן את הכימוס כעבודת כוכבים עצמו". בכל מקרה, משמע מסוף דברי הרמב"ם
שפירש שמצבה היא הבימוס של הסוגיה בע"ז וכמו שפירש רש"י. לעומת זאת,
לשון הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים (פ"ו, ה"ו) מתאים יותר לרישא של ספר
המצוות, שהרי כתב בהלי ע"ז:

"מצבה שאסרה תורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפילו
לעבד את ה' שכן היה דרך עובדי כוכבים, שנאמר ולא תקים לך
מצבה, וכל המקים מצבה לוקה..."

מה פירוש "בנין" בדברי הרמב"ם? כמו כן בסיפא של דבריו בספר המצוות
השתמש הרמב"ם בביטוי "בנין"² - למה לא כתב "מקמים". על פי זה פירש
"ספר החינוך" במצוה תצג (שלא להקים מצבה):

"שלא להקים מצבה בשום מקום, ועל זה נאמר (דברים ט"ז, כב),
ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלהיך. וענין המצבה שאסרה
תורה כתב הרמב"ם ז"ל [בפ"ו מעבודה זרה ה"ו] שהוא בנין גבוה
של אבנים או של עפר שהיה מנהג העובדים עבודה זרה לבנות
ולהתקבץ עליו לעבודתם הרעה..."

הנה פירוש זה סותר את דברי התלמוד ירושלמי עבודה זרה פרק ד, ה"ד:
"אמר רבי יוחנן מצבה כל שהיא יחידית מזבח כל שאבניו מרובות..." יתר-על-כן,
מפשטות לשון הירושלמי יש לומר שאם משווים מזבח למצבה, משמע שמטרת
שניהם אותו דבר, להקריב עליהם. והנה בספר דברים (ט"ז, כב) בפרשת שופטים
רש"י פירש בדברי הירושלמי וכמו שפירשנו: ולא תקים לך מצבה - מצבת אבן
אחת, להקריב עליה אפילו לשמים". מדברי רש"י אלו משמע שהמצבה משמשת
כמזבח, אלא צורתה שונה ממזבח שבנוי מהרבה אבנים לעומת מצבה שהיא
בנויה מאבן אחת. אולם מטרתם אחת - להקריב עליהם. פירוש זה אינו מתאים
לא לדברי הרמב"ם ברישא של "ספר המצוות", שמשמע שזה כמו דבריו בהלי
ע"ז, ולא כסיפא של דבריו ב"ספר המצוות" שזה כמו המשנה והבבלי במסכת
ע"ז.

2. כך הוא במקור הערבי: "יפעלון יבנון דכאך" (דכה=מצבה [ע"ע עמל דכה=מלעשות מצבה];
דכאך=מצבת).

והנה בפירושו לפרשת ראה (דברים י"ב, ג) הוסיף רש"י עוד נדבך: "מזבח - של אבנים הרבה. מצבה - של אבן אחת, והוא בימוס ששניה במשנה (ע"ז מז, ע"ב) אבן שחצבה מתחלתה לבימוס". הרי כאן רש"י פירש את הבימוס שהוא מצבה, במסכת ע"ז רש"י פירש שבימוס הוא מקום מושב לע"ז. כעת גם צ"ע ברש"י שהרי לעיל ראינו שבפרשת שופטים רש"י פירש שמצבה הוא כעין מזבח שמקריבים עליו.

יש להעיר מדברי הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים (פ"ח, הי"ב): "אי זהו בימוס ואי זהו מזבח, בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה". במבט ראשון, אם משווים מזבח לבימוס, משמע שמטרת שניהם אותו דבר, להקריב עליהם, וכמו שרש"י כתב בפירושו לפרשת שופטים לענין מצבה (שבפרשת ראה זיהה אותה כבימוס). ראייה לזה יש בדברי הרמב"ם בפירושו למשנה בפרק ד' של מסכת ע"ז ששם פירש (משנה ז): "בימוס הוא אבן גדולה שמציבים אותה להקריב עליה, והוא מין מן המזבחות..."

לפי הרמב"ם בפירוש המשניות, בימוס הוא מין מזבח שמקריבים עליו. אם הרמב"ם גם קיבל את דברי רש"י שבימוס הוא מצבה, נמצא שיש גם סתירה בדברי הרמב"ם.

לסיכום, נמצא שיש כאן ג' שיטות בדברי הרמב"ם.

א. הרמב"ם ברישא של "ספר המצוות" והוא כדבריו בהלי ע"ז שהמצבה הוא דבר שמתקבצים ומתחברים אצלה ומכבדים אותה, וזה אסור אפילו אם זה לשם ה' יתר-על-כן, הוסיף החינוך: "שהוא בנין גבה של אבנים או של עפר שהיה מנהג העובדים עבודה זרה לבנות ולהתקבץ עליו לעבודתם הרעה..."

ב. הרמב"ם בסוף דבריו ב"ספר המצוות" שמצבה זה דבר שמעמידים עליו את הע"ז, וכן הוא במשנה ובסוגיה במסכת ע"ז לפי פירוש רש"י שם, ובמשנה, דבר זה נקרא "בימוס".

ג. הרמב"ם בפ"ח מהלי ע"ז פירש בימוס שזה אבן אחת לעומת מזבח, ומשמע שמטרת הבימוס הוא להקריב עליו, וכמו שהרמב"ם בעצמו פירש בפירוש המשניות. וכן פירש רש"י בפירושו לפרשת ראה, ובפרשת שופטים משמע מדברי רש"י שבימוס זה הוא מצבה, וכדברי הירושלמי.

אילו היה לנו דברי רש"י בלבד, היינו אומרים שרש"י פירש פירוש אחד בתלמוד בבלי על פי פשטות לשון המשנה והסוגיות, ובפירושו על התורה פירש כמו הירושלמי. אבל קשה לומר דבר זה בדברי הרמב"ם שמשמע מדבריו שיש לנו שלושה פירושים למצבה/בימוס.

2. פירושי הרמב"ן

נוסיף כאן עוד מדברי הרמב"ן בפירושו לדברים (ט"ז, כב):
 "ולא תקים לך מצבה - מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים. אשר שנא - מזבח אדמה ומזבח אבנים ציוה לעשות ואת זו שנא כי חוק היתה לכנענים, ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חוק לע"ז, לשון רש"י. ואם כן, אסר הכתוב האשרה ואסר כל נוטע בהר הבית אע"פ שכוונתו לשמים, ואסר המצבה לשמים, ושניהם מפני חוקת הכנעניים. אבל לא הבינותי החוק הזה, שהרי הכנעניים גם במזבחותם גם במצבות היו נוהגים, שהכתוב אומר ונתצתם את מזבחותם ושרפתם את מצבותם (לעיל י"ב, ג), כי את מזבחותם תתצון ואת מצבותם תשרפון (שמות ל"ד, יג), וכן בכל מקום. ואולי נאמר שהחזיקו הכנענים במצבות, ולא היה להם בית ע"ז שאין שם מצבה להקטיר עליה ולצוק שמן על ראשה, וכענין שנאמר בבעל (מ"ב י', כו) ויוציאו את מצבות בית הבעל, אבל המזבחות היו במקצתן להקריב גם³ בהם".

לפי דברי הרמב"ן, אמנם המצבה נעשה להקטיר עליה קטורת וכן לצוק עליה שמן. אין הכוונה לקרבנות, אלא הכוונה היא לקטורת בשמים ולצוק עליה שמן. וכן פירש הרמב"ן לבראשית (כ"ח, יח).
 אמנם בזה המצבה דומה למזבח הזהב. אלא מדברי הירושלמי שמדובר על מזבח שנעשו מאבנים, משמע שמדובר במזבח העולה שמקריבים עליו, ונמצא ששיטת הרמב"ן הוא חידוש בנקודה זאת.
 הרמב"ן המשיך והסביר:

"והנראה בעיני, כי היו הכנענים השטופים בע"ז עושים בכל בתי אלהיהם מזבח להקריב עליו הקרבנות ואבן גדולה מוצבת על פתח הבית לעמוד עליה הכומרים ואילן נטוע חוצה לה לאשר דרך הבאים שם, וגם היום הנוצרים עושים כן. והנה השם הנכבד שנא ומאס כל מעשיהם ואסר המצבה והאשרה, ולא השאיר רק המזבח שהוא צורך הקרבנות אשר הוא יתבדך צוה בהם, והיו נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו מאז קודם היות ע"ז בעולם".

3. הרב יצחק אוסטרוב שליט"א רצה לדייק מזה שגם במצבה הקריבו ו"גם" במזבח. אולם זה לא דווקא וייתכן שהיו מזבחות להקטרת קטורת כמזבח הזהב, ו"גם" מזבח להקרבה. בכל מקרה, ראה להלן שהרמב"ן הזכיר הקרבה בפירוש.
 4. השווה לדברי הרשב"ם שם: "משח אותה לקדשה להקריב עליה קרבנות בשום, כדכתי' במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם. וכן מוכיח לפנינו אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה וגי".

כאן המצבה דומה לבימוס, דבר שמעמידים עוד דברים עליו. אלא לפי הרמב"ם בסוף דבריו בספר המצוות, וכן לפי רש"י בפירושו למסכת ע"ז, על המצבה שמים פסל שהוא הע"ז עצמו, ולפי הרמב"ן כומרי ע"ז עמדו על המצבה. אמנם, קל יותר להבין את העניין שאם עושים כך לכבוד הקב"ה, שהכהן הגדול או הרב יעמוד על אבן בעבודת ה', אמנם, גם כאן דברי הרמב"ן הם ייחודיים ואינם כמו הסוגיה במסכת ע"ז ששם כתוב "העמיד עליו עבודת כוכבים" ולא "עובדי עבודת כוכבים". ראה עוד את דברי הרמב"ן שם במסכת ע"ז ושם הוא פירש גם כן באופן אחר, ואין שום רמז למה שפירש על התורה. לסיכום השיטות:

1. רמב"ם אליבא דחינוך: בנין גבוה של אבנים או של עפר להתקבץ אליה.
2. רש"י ועוד ראשונים: מצבת אבן אחת והוא הבימוס, אלא שמשמע שמקריבים עליו.
3. רמב"ן (1) מצבה אבן אחת להקטיר עליה ולצוק שמן על ראשה.
4. רמב"ן (2) אבן גדולה מוצבת על פתח הבית, לעמוד עליה הכומרים.
5. רמב"ן (3) [=רמב"ם ספר המצוות (2)] הם פסל ומצבה להושיב את הפסל על המצבה לע"ז, וזה הבימוס של מסכת ע"ז דף מז.

3. יישוב לשיטת רש"י

ונראה שיש ליישב את דברי רש"י כדלהלן:
 הרי בירושלמי הנ"ל כתוב כך: "אמר רבי יוחנן מצבה כל שהיא יחידית מזבח כל שאבניו מרוכות...". בבבלי (נג, ע"ב) כתוב: "א"ר יעקב בן אידי אמר ר' יוחנן: בימוס - אבן אחת, מזבח - אבנים הרבה". והנה בבבלי אין שום איזכור לאיסור מצבה ודינה כלל וכלל. כל מה שנמצא במסכת עבודה זרה הוא דין של בימוס. כעת יש לדון, מכיוון ששתי המימרות בשני התלמודים הן מרבי יוחנן, האם זאת אותה שיטה, או האם התלמודים חלוקים בעניין זה?
 לפי רש"י אין מחלוקת בין שני התלמודים ויש כאן שיטה אחת, וממילא אמר רש"י בפירושו על התורה שמצבה היא בימוס. אלא צריך לומר לפי רש"י שיש שני תפקידים של בימוס: יש שבבימוס מקריבים עליו קרבנות וכמו שרש"י פירש על התורה: "להקריב עליה". ויש לבימוס עוד תפקיד והוא להושיב עליו עבודת זרה. למעשה רש"י פירש כך במסכת ע"ז. הרי כתוב במשנה במסכת עבודה זרה (טז, ע"א):

"פתני... אין בונני עמהם בסילקי, גרזום, איצדייא וביצה, אבל בונני עמהם ביפוסיאות ובית פרחצאות, הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים - אסור לבנות".

הרי המזבח נעשה בוודאי להקרבה, והבימוס הוא למושב של ע"ז, והוא של אבן אחת. לכאורה יש סתירה בין שתי הסוגיות לפי פירושו של רש"י, שהרי רש"י בדף טז פירש שבימוס הוא אבן אחת ולהקרבה, וכך פירש על התורה בפרשת שופטים (עם צירוף של דבריו בפרשת ראה). ואילו בדף מז, ע"ב ובדף נג, ע"ב פירש שהבימוס הוא מאבן אחת הוא מושב לע"ז (וכך היינו לומדים ברש"י בפרשת ראה, לו היה לנו פירוש זה בלבד, שהרי הוא מפנה למשנה בדף מז במסכת ע"ז), ומשמע שאינו להקרבה, לעומת המזבח שהוא כן להקרבה. וצריך לומר לפי רש"י במסכת ע"ז שיש שני דינים או מטרות בבימוס: אחת להקרבה (דף טז) ואחת למושב ע"ז (דף מז).

ב. גדר האיסור

יש פוסקים שלמדו מדברי הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים (פ"ו ה"ו) שכל מצבה אסורה אפילו עשאה לה.

"מצבה שאסרה תורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפילו לעבוד את ה' שכן היה דרך עובדי כוכבים, שנאמר ולא תקים לך מצבה, וכל המקים מצבה לוקה".
כמו כן כתב הרמב"ם בספר המצוות:

"והמצוה האחת עשרה היא שהזהירנו מעשות מצבה יתחברו אצלה ויכבדוה, ואפילו הושמה כדי לעבוד האל עליה. וזה כדי שלא יתדמה בעבודתה בעבודה זרה".

לפי פירוש זה בדברי הרמב"ם, עצם מעשה הקמת המצבה אסור, שהרי לא איכפת לו מה מגמתו, הוא חייב על עצם מעשה ההקמה של מצבה. לדוגמה מצאנו פירוש כעין זה בדברי בשו"ת "מנחת יצחק" (ח"א סימן כט, אות א, משנת תש"ז) ה"דן בענין מצבת זכרון לאותן שנאבדו על ק"ה.

אכן כל הקמת מצבה היא אסורה. פירוש זה מסביר גם את העונש מלקות כאן. בהמשך דבריו הרמב"ם דן בעניין אבן משכית וכתב (שם):
"...וכל המקים מצבה לוקה, וכן אבן משכית האמורה בתורה אע"פ שהוא משתחוה עליה לשם לוקה שנאמר ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה מפני שהיה דרך עובדי כוכבים להניח אבן לפניו להשתחות עליה, לפיכך אין עושין כן לה, ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כולו מוטל עליה שזו היא השתחויה האמורה בתורה".

הרי באבן משכית אין מלקות בעצם עשיית האבן, אלא רק במעשה השתחוותו. אבל במצבה עצם הקמה מחייב מלקות, שהרי עצם המעשה אסור. אמנם ראה דברי עבודת המלך בסוף דבריו שם שהביא שאחיינו מצא נוסחת כ"י בבבלין

"וכל המקיים מצבה לוקה" ונסה ליישבה, ובסוף הציע שיש כאן יו"ד יתירה שנשתרבה בטעות סופר, ולמעשה כל הדברים מקורם באיגרת מאחיינו, מו"ר הגאון הר"ר יוסף דוב סולובייצ'יק זצ"ל, ונדפסו באגרות הגרי"ד הלוי, עמ' יד. אולם קשה, איך מקימים מצבה על קבר לפי פירוש זה בדברי הרמב"ם? מצאנו שבעל שו"ת "מנחת יצחק" (שם, אות ב') מתרץ את שיטת הרמב"ם. נמצא שאם יש קבר, הקבר מוכיח עליו שהוא אינו לע"ז כלל וכלל. אולם, עדיין קשה, שהרי לפי פירוש זה, עצם מעשה הקמת מצבה, בלי לשים לב כלל למטרת המצבה, אסורה. אולי אפשר לפרש קצת אחרת שאין כאן מעשה הקמת מצבה על הקבר כלל, והקבר מפקיע מן השם "מצבה" והוא בגדר בנין נפש על קבר המת, וכלשון הרמב"ם "בנין נפש על קבר המת". אולם לפי זה, מצבת זיכרון ללא קבר יהיה אסור.

אמנם מצאנו פוסקים שלמדו פירוש אחר בדברי הרמב"ם - שאין כל הקמת מצבה אסורה, אלא רק הקמת מצבה לשם פולחן, בין לעבודה זרה, לבין לעבודת ה'. למשל ראה בשו"ת "משפטי עוזיאל" כרך ב - יורה דעה סימן כב (ליו"ד סימן קע"ח).

והנה נראה לי להביא ראייה לפירושו של הרב עוזיאל מדברי בנו של הרמב"ם, רבנו אברהם, שהרי מצינו בשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן יד:

"שאלה ילמדנו רבינו מה פרוש הכתוב הגל הזה והמצבה וכו' (בראשית ל"א נ"ב) העדותי בכס היום את השמים ואת הארץ (דברים ד' כ"ו) יורנו אדוננו.

תשובה אין הכונה בשום אחד מאלה שהארץ או האבן או הגל יעידו אלא שיהיו סימנים לבני אדם שיזכרו על ידיהם לשם מה הוקמו אלה והרי הם כמו עדים וכתב אברהם ב"ר משה זצו"ל" משמע שכל זמן שלא לשם ע"ז זה מותר. וכן הוא בשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן כט.

לסיכום, לפי פירוש אחד ברמב"ם כל מצבה אסורה, לפי פירוש שני רק מצבה שהיא פולחן אסורה, ולפי האבן עזרא רק מצבה לעבודת זרה אסורה.

נסיים בעוד שתי שיטות בגדר איסור מצבה. לרשב"ם (דברים ט"ז, כב) יש גדר אחר:

"ולא תקים לך מצבה - לשמים, להקטיר בשעת איסור הבמות, מאחר שיהיה לך מזבח קבוע לאחר ירושה כדכתי' לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום וגו', להקריב בכל מקום, וכדכתי' בדברי הימים אך הבמות לא סרו, ומפרש שם לא היו מקטירים כי אם ליו"ד."

משתמע מדבריו שכל האיסור הוא רק לשם קרבנות, ואפילו לה, שהרי מזמנו של בנין בית המקדש הבמות אסורות וממילא הוא הדין למצבה. לפי זה, מצבה שאינו לשם קרבן וכן לא לשם ע"ז יהיה מותר⁵.
גם מן המיוחס ליונתן (ויקרא פרק כ"ו, א) משמע שכל האיסור של מצבה הוא רק כשמשתחווים לו, אבל לשם מזכרת אין בו איסור.

גם לפי גדרים אלו, סרה השאלה שדנו האחרונים: מה בין מצבה של ע"ז לבין מצבה על הקבר או סתם מצבה שהוקם לזכר נופלים או גיבורי האומה? כל השאלה היא לפי הרמב"ם אליבא דאותם פוסקים שהחמירו בפירוש דבריו והרחיבו האיסור להקמת כל מצבה. אבל לפי הפירוש השני בדברי הרמב"ם, שלכאורה כך למד בנו, וכן לפי אבן עזרא, וכן לפי הרשב"ם, וכן לפי המיוחס ליונתן, התשובה פשוטה: כל מה שאסור הוא לשם ע"ז (ראב"ע) או לשם קרבן לה' או לע"ז (רשב"ם) או לסגידה (מיוחס ליונתן) אבל למזכרת על קבר, אין שום איסור.

ג. רמזים באיסור מצבה

בדברי לאו זה מצאנו שרבותינו מצאו רמזים להתנהגות הולמת. למשל בעל "קדושת לוי" (דברים פרשת שופטים) השתמש בפסוק ולא זה כדי לרמוז על פרישה מן תענוגי עולם הזה:

"לא תקים לך מצבה (ט"ז, כב). נראה לפרש על פי שאמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ד משנה טז) התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין, כי העולם הזה הוא הכנה לעולם הבא, ומה שאדם אוכל ושותה הוא כדי להיות בריא וחזק לעבודת השם יתברך, ולא להנאת עצמו חס ושלום (ע"י או"ח סי' רלא). והנה מה שאדם אוכל ומתהנה בעולם הזה נקרא 'לך', כמאמר חכמינו ז"ל (פסחים סח, ב) חציו לכם. וזהו הרמז לא תקים 'לך', פירוש תענוגי עולם הזה הנקרא 'לך', 'מצבה' פירוש מעמד ומצבה לקיום, רק הכנה לעולם הבא."

5. ייתכן שיש לצמצם חידוש זה, והרשב"ם אסר כל מצבה אחרי בנין בית המקדש, וכשיטת הרמב"ם שאפילו לה' למזכרת יש איסור. בכל זאת הרשב"ם חולק על הרמב"ם שאסר כל מצבה מזמנו של משה רבנו, ולפי הרשב"ם בזמן של היתר במות גם מצבה מותרת.

בדרך אחרת פירש בעל "מאור ושמש" את הפסוק במסגרת כל הפרשה (דברים פרשת "שופטים"). ודבריו מתאימים למה שפירש הגר"א על הפסוק המשלי (ט"ו, כד): "ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה".

"ארח חיים וגוי האדם נקרא הולך שצריך לילך תמיד מדרגא לדרגא ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה ח"ו וכי בלתי איפשר שיעמוד בדרגא חדא וזהו אורח חיים למעלה וגוי למען וגוי כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה ומחמת האורח חיים יסור משאול". האדם צריך להשתדל לעלות מעלה מעלה בעבודתו, ולא להיות במצב אחד, מצבה, שהרי זה עבודה בלתי רצוייה.